

AGNELLIUS ABBAS S. MARIE AD BLACHERNAS, ETC.

AGNELLI QUI ET ANDREAS

S. MARIE AD BLACHERNAS ET S. BARTHOLOMEI RAVENNAE

LIBER PONTIFICALIS

SIYR

VITAE PONTIFICUM RAVENNATUM,

Quas D. BENEDICTUS BACCHINIUS, abbas S. Mariae de Laeroma ordinis S. Benedicti congregationis Cassinensis, ex bibliotheca Estensi eruit, dissertationibus et observationibus nec non appendice monumentorum, illustravit et auxit

Omnia in praesenti editione cum ms. codice Estensi rursus collata, emendatiora et auctiora

(Ex Muratorii, Script. Rer. Ital., tom. II.)

L. A. MURATORII PRAEFATIO.

Vitas, seu Historiam episcoporum Metensium con- A bis : « Iste monasterium S. Mariae, quod vocatur ad scripsit magni nominis vir Paulus Diaconus et iterum Blachernas, ad Andream largivit presbyterum, erat annum Christi 784, et quanquam primus ille non que adhuc puer. » Hoc idem confirmat in Vita Pauli fuerit qui ejusmodi genus historiarum litteris conscribere cepit, attamen Italici ingenii illius exemplum ad paria elucubranda stimuli loco fuisse mihi vocatur ad Blachernas, residerem. » Quibus ex versu persuadeo. Et quidem paucis annis post mortem Pauli natus Agnellus, Ravennatium archiepiscoporum monachos etiam clericos seculares abbatibus donatus, rum Vitas sibi contendas suscepit, quas iterum aut saecularium ecclesiis monasterii nomen tributum, prelo in commodum eruditorum subijcimus. De earum fortasse quod olim monachia inservirent, ac propter auctore haec habeto. Agnellus, Andreas quoque appellatus, Ravennas, natus videtur circiter annum 805; sunt enim ejus verba in Vita Aureliani : « Hodie sex gero lustra, duobus insuper annis, et his suis, » quod in necem Pauli Romani pontificis coquinus menses. » Cum vero, ut infra videbimus, affirmasse crederetur, una cum aliquot aliis nobilibus firmet ille sibi conscriptum fuisse Pontificale anno B. Ravennatis Romam advocatum, et ibique omnes 839, propterea natalem annum illius intelligimus. tandem coarctatos, quousque mortui sunt. Ex illustri genere ipsum descendisse satis idem prodit, cum inter majores suos ex parte proavia enumeret Joannicium, celeberrimam olim scribam imperatoris Constantinopolitani : Joannicis Agnem genuit, Agnes Andream procreavit. Ex Andrea Basilium genuit Andream presbyterum editorem hujus Pontificalis. Clericalem institutum secutus Agnellus, et inter presbyteros cooptatus, ex ecclesiasticis proventibus et ipse commoda sensit; quippe in urbe abbas S. Bartholomaei fuit, ut ipse testatur in Vita Ursicini. Monasterio huic praefuerat olim Felix archiepiscopus Ravennas trigentesimo octavo, cujus tribulationes recensens Agnellus in ejus Vita haec subdit : « Sic et mihi de praedicto monasterio contigit. A Georgio pontifice per pauca annorum curricula sine causa privatus de hoc monasterio fui. Tum in Vita Martini archiepiscopi quadragesimi quinti alteri monasterio se praefuisse scribit his ver-

orationem anno tantum 821 tribuat. Ergo Petroniacis annus 15 in annum epochæ vulgaris 852 aut 854 cadit, quo Agnellus memoratæ translationi interfuit. Rursus in Vita sancti Mauri scribit: « Nunc pene anni 38 cum Karolus rex Francorum omnia subjugasset regna, et Romanorum perceperisset a Leone III papa imperium, postquam ad corpus beati Petri sacramentum præbuit; revertens in Franciam, Ravennam ingressus, videns pulcherrimam imaginem, quam hucusque in Italia non visam esse vidit, in Franciam deportare fecit. » Anno 807 Carolus Magnus, Romanorum imperator renuntiatus, in Franciam reversus est. Ergo anno 859 Agnellus hæc scribebat. Rursus in Vita sancti Mauri archiepiscopi de miro lapide porphyretico Ravennæ posito narrat: « Sed pene annis 12 cum Petrone Petronacis pontifice Lotharius Augustus tollere jussit, et Franciam deportavit. » Cum Lotharius anno 825 urbem imperii Romæ perceperit, consequens est hæc ab Agnello scripta circiter annum 856. Discrepant hæc aliquantulum a supputatione præmissa, sed non uno tantum anno Agnellus suum opus abolverit. In Vita quoque Georgii prælati interirum peractum anno 841 inter Lotharium et reliquos Ludovici Pii filios. Quare vides quousque suum laborem produxerit Agnellus.

Ab auctore ad librum ipsam descendamus. Prima fronte contemnas, cum inibi tot barbarismos ac solecismos offendas, quorum partem ut ut rejicere in descriptorem ineptum velis, potior certe Agnello ipsi tribuenda videtur, parum in Prisciani schola versato. Tum intolerabiles anachronismi se offerant, et famula bella, quas facile ætas illa amplectebatur, nos autem aut ridemus, aut difficile excipimus. Ad hæc ubi navigare amplius nequit, eum aqua deficiente, adhuc subsidere nequit, hoc est insulis conclusionibus lectorem delinet, et phaleris loca vacua implet, ne jejuna nimis nonnullorum archiepiscoporum Vitis appareant. Quid? quod in episcopos sui temporis male animatum se non uno in loco prodit, cum contra sancti titulo, nonnullos ex Ravennatibus præsulibus donet, quos aut tentatum schisma, aut perditæ mores interfecerunt. Imo illorum ausibus interdum ita placuit, ut in ipsos Romanos pontifices, eorumque antiquissima jura, scriptor hic maledico deinde insultat. Verum hæc minime absterruerunt clarissimum virum Benedictum Bacchinium, quo minus librum hunc, nonquam antea editum, nostris diebus publica luce donaret. Nam æque certum est, Agnellum, ut ut scriptorem velis rudem, barbarum, et dicas etiam, triobolarem, multa tamen nobis, eaque magni facienda, ex antiquitate servasse, non ad celeberrimæ tantum Ravennatis Ecclesiæ exornandam historiam plurimum opportuna, sed et ad mores antiquorum temporum, ipsiusque sæcularis historię acta quædam in majori lumine collocanda, non exiguo adjumento futura. Audiendus solum Agnellus ipse, qui de suo opere hæc in Vita Exuperantii archiepiscopi decimi noni habet: « Prædictum

Pontificem Agnellus, qui et Andreas, exiguus sanctæ mee hujus Ravennatis Ecclesiæ presbyter, rogatus et coactus a fratribus ipsius sedis, composui, et ubi videret quid in vestris fuerunt, vestris aspectibus allatâ sunt. Et ubi historiam non inveni, aut qualiter eorum vita fuisset, neque per annosos et vetustos homines neque per ædificationem, neque per quantitate auctoritatem, ne intervallum sanctorum pontificum fieret, illorum Vitam composui, etc. »

Et quidem in gravi discrimine is fuit. Ipso ad contextendum historie sue Ravennatis opus egregium usus est Hieronymus Rubeus; attamen lib. v, pag. 238, de ipso Agnello, in hæc verba scribit: « Qui his non solum interfuit, sed præfuit, summaque doctrina gravissime scripturam reliquit. Quod cum in archiepiscopatus bibliotheca fuisset, superioribus annis, cum multis aliis sublatum, nullibi invenitur, magna quidem certe jactura. » Ita Rubeus. Proinde actum de Agnello erat, nisi Estensis bibliotheca unum nobis codicem servasset membranaceum, et circiter annum Christi 1340 manu exaratum. Eruditorum intererat hunc librum vulgari, et eum re ipsa laudatus nuper P. D. Benedictus Bacchinus Benedictinus abbas, vir solidæ et exquisitæ eruditionis, primus omnium edidit Mutinæ, anno 1708, typis Antonij Capponii, simulque dicavit serenissimo Raynardo Estensi Mutinæ, etc., quæ, At ne sic quidem notus Agnellus; ideoque repetitam illius editionem posebat Collectio nostra. Ex ergo, illam et quidem integram, qualem Bacchinus dedit, hæc est una cum dissertationibus et appendice documentorum, quibus Agnellum ipse eruditissimus vir, correxit, illustravit ac ornavit. Ego vero, ut nostra hæc editio eruditæ gentis gratiam

novis titulis, inæat, rursus cum eodem codice ms. bibliothecæ Estensis, Bacchinianam editionem contuli, multaque apprehendi aut non satis accurate descripta, aut ex festinatione prætermissa: quam culpam non in Bacchinium, hominem veteris scripturæ peritissimum, sed in descriptorem quo ipse fuerit usus rejiciendam puto. Hæc omnia in calcem cujusque pagellæ adnotata reperies (a). Eo vero libentius laboravi hunc iterum aggressus sum, ut eruditus viris suspicionem eriperem mutilati ab ipso Bacchinio Agnelli. Certe in editione Bacchiniana non pauca loca occurrunt, et præsertim in postremis archiepiscoporum Vitis, in quibus tamen curiosus lector ab Agnello teste oculato plura expectabat. At nunc vadem me præsto, nihil in textu Agnelli immutatum, nihil additum, aut demptum. Quæ in codice Estensi invenit Bacchinus, integra ea evulgavit; ac propterea antiquioribus temporibus laqueus illæ tribuendæ. Serius autem didicimus, in Vaticana quoque bibliotheca alterum Agnelli codicem esse asservari. Sitne

(a) Non inter uncas, pro more nostro, textui inseruimus. Ebit.

186 recentis manus, an Estensi vetustior, ignotum mihi, Dominus, ut hoc etiam notandum, vitam sancti Bacchiani ex utroque Ravennate Lectionario editis Bacchiani in Appendice. Mirari subit, cur non et officem ipsum Agnelli in Estensi bibliotheca existentem laudaret, ubi post ejus Pontificale eadem Vita una

A cum aliis priorum presulum Ravennatum legitur, et quidem emendatior, quam eadem ex codice Ravennate. Has ego emendationes adjunxi. Sed jam addiatur Bacchianus ipse, de Agnello, cujus erroribus-fusius agens.

EPISTOLA DEBICATORIA

Reverendissimi P. abbatis BACCHINII serenissimo RAYNALDO ESTENSI Mutina, Regii, duci.

SERENISSIME DUX,

Decimus tandem effluit sera annus ex quo dum perscrutarer absolute bibliotheca tuae codices, serenissime Dux, et offensus Agnelli Ravennatis Opus Pontificale, animum statim adieci ut quae ab eo auctore quondam tradita fuerant, quantum pro merito meo poterat, illustrata in lucem proferrentur. Non est hic locus rationes illas enarrandi quibus adductus sum ut id agerem; illud modo tantum recolendum, plura videlicet hoc diutino temporis spatio accidisse, quae et meam operam, et libri editionem retardaverunt. Scilicet felicissimum tempus expectandum erat quo, ab externo milite redditis ditiois tuae urbibus, ac in primis Mutinensi, tibi revertenti laureatis hinc literis gratulari concederetur. Faustum enisvero labori huic meo omen, quo augurari liceat serius hunc in auras proditisse, ut celebritati ac immortalitati gloriae tuae cultor accedens, felicius e typothetarum latebris evaderet, quam fuerit ad eas subleandas per me comparatus. Plane vix fieri poterit, ut domo amplissimo tropeo, quem bene parva crexere tibi insident ad throni gradus provoluta sacra Philologia, librae porrigit, coronis quibus te redimit Victoria, haud obumbraret. Verumtamen quandoquidem, studiorum nostrorum ratio ea est qua religionem probitatemque solide colamus, virtutes et quibus partas victorias debes, quaeque lateri tuo nunquam recessurae assistunt, operi huic nomini tuo sacro opinione famamque comparabunt, qua animi legentium ad fidei sanctitatem morumque disciplinam in adversis servandam erudiantur. Et haec quidem ex historiae sacrae meditationibus est haud spernenda merces quae reportatur; at insignia constantiae in adversis, strenuitatis, justitiae et prudentiae exempla, quae difficillimis temporibus hinc praebuiti, luculentissime historiae loco et nobis praesent, et oerbis subditorum tuorum negotiis sunt profutura. Habebunt quo erudiantur operis hujus Lectores, dum in ipsa libri fronte serenissimi Raynaldi Atestini nomen legent,

ejus videlicet qui religione ac probitate hactenus plura obtinuit consecutque quam alii armis bellis, ostenditque factis immortalitatem promeritis, breviteram utioremque in arduis ad veram gloriam viam eam esse quam virtus praemonstrat. Et haec quidem ob argumenti necessitatem, qua consilio adnectitur meo, dicta, ut nequi doneque consulas suppliciter deprecor, qui bene novi quantum laudari merearis, et quantum laudari nolis.

Ceterum ut ad Agnellianum opus revertar, hoc ipsum quod nescipim inveniebatur ab eruditissimis titum, quippe illi quotquot de Ravennatis ecclesiae historia scripsero superstruxerunt, servare serenissimi praedecessores tui, qui pro insito Atestinigeni in bonas litteras amore, codicem cum pluribus aliis, tum Graecis, tum Latinis, ex temporum rerumque vicibus incolam ad nos transpulerunt. Tu, serenissime Dux, non modo summa, quae prohas elementa, ut per me illustraretur ac ederet concessisti, sed quo factiss promptissimum opus illustratum prodiret, sponte nec rogatus liberalissimum editionis sumptus jussisti sufficiens. Quidni tibi tibi per me redderet quod tot nominibus tantum erat? Verumtamen tanti non modo Agnelli Ravennatis Pontificale, sed tua est mea, qualisemque Romana ea sit opella Agnello illustrando adhibita; nam quod incredibilla in me conuleris beneficia, tui tui ipse sim totus, tua sint etiam oportet quae me auctore gignuntur. Haec vernularum loco domi tuae nata tui debentur; inde et ipsi ac ipsorum parenti praebuit accessit, quo alias privarentur. Utinam id scriptis te sospite ad Nestores annos experiri contingeret, quoniam serenissime proli tu; virtutum omnium exemplar ac praemonstrator diu superstes, qui in hunc diem absolutam Christiani principis institutionem actibus tuis exhibuisti. Et enixe tui atque etiam humillime a D. O. M. precor ipse, qui in signum obsequientissimi animi procerbens, subscribor.

Tui, serenissime Dux, humillimus, addictissimus, obsequientissimus cliens, D. BENEDICTUS BACCHINUS.

BACCHINII PRÆFATIO.

1. Solemne est his qui inedita in lucem proferunt, ea summis laudibus celebrare. Mirabere proinde, lector, me alia omnino via statim peregere, qui Agnellum nunc primum prodeuntem, qualis est, describere aggrediar; horridum videlicet, squallentem, barbarum. Quidni tamen id agam, cum ex ipsa libri lectione auctoris hujusce illiberale ingenium tandem quisquis, licet non admodum eruditus, agnoscat? Plane ita esse, Agnellus ipse totus quantum est testatur, qui nullas grammaticae leges observat, et undique inficetastribilligine obductus est. Perenda tamen esset in scriptore non saeculi, quamvis ab ineunte aetate in

D Ursiana Ecclesia enutrito, sermonis barbarus, et in ceteris incredibili rerum, tum sacramentorum, profanarum ignorantia laboraret. Nimius, sum, omnia hic enumerem loca in quibus absurde peccat. Tempora, res personaeque confundit, inutilia, inanis, inverisimilia commisceat, sui imperitiam repugnantem narrat, et ineptissime ocreas capiti jungit, et quaedrata rotundis. Quae legerat, viderat, audierat congerit absque delectu, iuaneque plebeculae rursus oculos veris miscet. Cum nil, vel pauca de quibus Ravennate episcopo, quod narret, rescivit, ut aequalitotius scripti partes singulas efficiat, ineptis mediis